

УДК 821.161.2.09Шевченко
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/94-1-42>

Олена ВАРЕНІКОВА,
orcid.org/0000-0001-9869-3201
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) *varenikova25@gmail.com*

ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО НА ПЕРЕТИНІ ВІД НЕРАДЯНСЬКОГО ДО РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДІВ

У статті розглянуто особливості шевченкознавства як галузі українського літературознавства на перетині нерадянського етапу, ранньорадянського та радянського (кінець XIX століття – початок 30-х років XX століття). Ранньорадянський етап характеризувався певним більшовицьким романтизмом, коли митці ще могли висловлювати свою думку, існували різні літературні групи з різними світоглядними орієнтаціями. Шевченкознавці дотримувались академічного підходу при розгляді образу Т. Шевченка, а ідеологізований радянський підхід лише починав зароджуватися, відбувався перехід від традиційних концепцій розгляду творчості митця до ідеологічно ангажованих, коли результати аналізу підлаштовувалися під потрібні для панівної ідеології схеми, де вже не дотримуються принципів наукових досліджень – достовірності, історичності, документальності.

Доведено, що у 20-ті роки розгорнулася методологічна «боротьба за Шевченка», у якій академісти стояли на позиціях людиноцентрованого погляду на творчість митця, а не на революційних його поглядах або діях, тобто не ідеалізували й не ідеологізували постать Т. Шевченка. Відзначено, що багатьох шевченкознавців було в подальшому репресовано, а їх здобутки знищено. З'ясовано конкретні здобутки академістів, зокрема О. Кониського, І. Франка, О. Новицького, С. Родзевича, С. Єфремова, Б. Грінченка.

Зроблено висновки, що ранньорадянський етап шевченкознавства характеризувався методологічною «боротьбою за Шевченка» між адептами академічного підходу та радянського, коли ще перші могли відкрито дискутувати й продовжувати відповідно до людиноцентрованого підходу дослідження проблематики, тематики, інтелектуальних зв'язків митця, зокрема спрямованих на європейський духовно-культурний простір.

Після смерті Шевченка активно збираються його листи та нотатки, поетичні автографи та малюнки, публікуються у часописах, окремими збірками, що мало на меті популяризацію творчості поета серед української інтелігенції, яка мала пробуджувати в суспільстві національну ідею і твори Шевченка були здатні сформувати національну ідентичність.

Ключові слова: шевченкознавство, українське літературознавство, Т. Шевченко, дослідники-академісти, поезія, епістолярій, радянський період.

Olena VARENIKOVA,
orcid.org/0000-0001-9869-3201
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Professor Leonid Ushkalov Ukrainian Literature and Journalism
G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) *varenikova25@gmail.com*

SHEVCHENKO STUDIES AT THE INTERSECTION FROM THE NON-SOVIET TO THE SOVIET PERIODS

The article considers the features of Shevchenko studies as a branch of Ukrainian literary criticism at the intersection of the non-Soviet stage, early Soviet and Soviet (late nineteenth century – early 30s of the twentieth century). The early Soviet stage was characterized by a certain Bolshevik romanticism, when artists could still express their opinions, there were different literary groups with different ideological orientations. Shevchenko scholars adhered to an academic approach when considering the image of T. Shevchenko, and the ideologized Soviet approach was just beginning to emerge, there was a transition from traditional concepts of considering the artist's work to ideologically biased ones, when the results of the analysis were adjusted to the schemes necessary for the dominant ideology, where the principles of scientific research – reliability, historicity, documentary – were no longer observed.

It is proved that in the 20s a methodological "struggle for Shevchenko" unfolded, in which academicians stood on the positions of a human-centered view of the artist's work, and not on his revolutionary views or actions, that is, they did not idealize and did not ideologize the figure of T. Shevchenko. It is noted that many Shevchenko scholars were later repressed, and their achievements were destroyed. Specific achievements of academicians, in particular O. Konysky, I. Franko, O. Novytskyi, S. Rodzevych, S. Yefremov, B. Grinchenko, have been clarified.

It is concluded that the early Soviet stage of Shevchenko studies was characterized by a methodological "struggle for Shevchenko" between adherents of the academic approach and the Soviet one, when the former could openly discuss and continue in accordance with the human-centered approach to the study of the problems, topics, intellectual connections of the artist, in particular aimed at the European spiritual and cultural space. After Shevchenko's death, his letters and notes, poetic autographs and drawings were actively collected, published in magazines, in separate collections, which was aimed at popularizing the poet's work among the Ukrainian intelligentsia, which was supposed to awaken the national idea in society and Shevchenko's works were able to form a national identity.

Key words: *Shevchenko studies, Ukrainian literary studies, T. Shevchenko, academic researchers, poetry, epistolary, Soviet period.*

Постановка проблеми. Сьогодні, як ніколи раніше, аналіз історичного періоду початку ХХ століття має неабияке значення, і саме через активізацію національного питання, адже відродження (народження) відповідної ідентичності формує насправді свідомий народ, який заслуговує на власну державу. На той час у Європі активізувався антиімперський рух, і цей напрямок розвитку суспільства став актуальним. Україна, яка пережила до цього чимало утисків від імперії, зокрема й заборону національної мови, також мала показати себе в цьому сенсі, і оскільки якогось реальної ідеології визвольного руху тут не було, місцеві патріоти-мислителі опиралися на поетичні твори Т. Шевченка як базу незалежницьких настроїв.

Власне дослідників-шевченкознавців того часу можна вважати ідеологами націоналізму (саме націоналізм є головним ворогом імперії та її руйнівником). З-поміж них відзначимо Д. Багалія, Б. Грінченка, М. Зерова, Ф. Колессу, О. Кониського, П. Куліша, Б. Навроцького, І. Франка, а також О. Дорошкевича, С. Єфремова, А. Лободу, О. Новицького, С. Родзевича, П. Филиповича, Б. Якубського та інших осіб, які працювали в період кінця ХІХ – 1-ї третини ХХ століть. На цьому хронологічному етапі розвитку шевченкознавства як галузі українського літературознавства відбувся перехід від традиційних концепцій розгляду творчості митця до ідеологічно ангажованих, коли в умовах уже іншої країни – за сутністю такої самої імперії – результати аналізу й навіть увесь процес аналізу підлаштовувалися під потрібні для панівної ідеології схеми, де вже не дотримуються головні принципи наукових досліджень – достовірності, історичності, документальності.

Означені вчені в умовах методологічної «боротьби за Шевченка» (Коряк, 1925), що розгорнулася у 20-ті роки ХХ століття, залишили після себе значні здобутки академічного шевченкознавства, адже ще могли вільно дискутувати про пріоритети Шевченкової картини світу, не акцентуючи на якихось революційних його поглядах або діях і не ідеалізуючи сам образ митця, тобто

постаті Шевченка досліджувалася з людиноцентрованого погляду. Чималу частину шевченкознавців було в подальшому репресовано, знищено, тобто ізольовано від українського суспільства за маркерами «буржуазний націоналіст» або «реакційний учений». Деякі з цих учених ще наприкінці ХІХ століття, досліджуючи образ, творчість, життя, оточення митця, виявляли певні багатозначні кореляції та методологічні підходи, а шевченкознавство як галузь історії літератури було вже офіційно оформлене, проте в першій третині ХХ століття все ще відбувалася полеміка щодо двозначного сприйняття окремих тематичних лакун.

Примітно, що наприкінці 20-тих років, коли вже ставали помітними риси тоталітарного правління, ці вчені ще продовжували романтично сприймати майбутнє України, її народу, культури та мови, не висловлюючи якихось категоричних закликів до незалежного державотворення й дискутуючи суто з літературознавчих питань. Мине всього лише п'ять років, і вже в межах «соціологічної методології» образ Шевченка буде суцільно ідеологізовано – як борця проти царизму та панів, войовничого атеїста й інтернаціоналіста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди вчених-шевченкознавців кінця ХІХ – початку ХХ століть були об'єктом аналізу багатьох українських дослідників: М. Ткачук узагальнив висновки В. Сімовича щодо тогочасних шевченкознавчих праць (Ткачук, 2014), В. Швидкий і Ю. Беззуб досліджували шевченкознавчу діяльність В. Міяковського (Швидкий, 2009; Беззуб, 2011), П. Сохань – дискусію Б. Грінченка та М. Драгоманова (Сохань, 1994), А. Радько – праці Б. Якубського про Т. Шевченка (Радько, 2014), П. Одарченко, О. Меленчук, Ю. Бойко-Блохін – шевченкознавчі праці С. Єфремова (Одарченко, 1994; Меленчук, 2010; Бойко-Блохін, 1981), Г. Карпінчук – доробок М. Новицького (Карпінчук, 2015), Н. Калініченко – М. Федоровського (Калініченко, 2016), О. Злотник-Шагіна – І. Франка (Злотник-Шагіна, 2014), О. Бонь – О. Новицького (Бонь, 2000), В. Андреев – В. Петрова (Андреев, 2014), Г. Александрова – П. Филиповича (Алек-

сандрова, 2014), М. Мицан – П. Куліша (Мицан, 2002), О. Мисюра – О. Кониського (Мисюра, 2010). Серед аналізованих перших шевченкознавців слід особливо виділити О. Кониського, який вважається засновником шевченкознавства.

Попри такі багатоаспектні та багатотематичні дослідження доробку перших шевченкознавців, розгляд періоду початку ХХ століття в аспекті його перетікання в ранньорадянський, коли ще не було категоричних ідеологічних указівок щодо концепції шевченкознавства («радянського»), залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті – дослідити особливості шевченкознавства як галузі українського літературознавства на перетині від неорадянського (ранньорадянського) до власне радянського періодів.

Виклад основного матеріалу. О. Кониський наприкінці ХІХ століття опублікував першу повну біографію «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя» і загалом він довгий час присікливо цікавився митцем «до високого ступеня» (Кониський, 1991: 24), про що свідчить окремий архів Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України, де зберігаються понад сто листів на запити О. Кониського про Шевченка, а також зібрані ним тогочасні шевченкознавчі праці, опубліковані біографії митця, листування, результати опитування його знайомих (Мисюра, 2010: 113). Серед дописувачів О. Кониського можна відзначити знайомі нам прізвища М. Стороженка та М. Ковалевського, А. Кримського та А. Кухаренка, П. Куліша та А. Костомарова, а рецензентом біографічних нарисів був Ф. Колесса – також один із перших дослідників творчості й життя Т. Шевченка.

Промовистими й пророчими є слова О. Кониського про майбутнє шевченкознавства, яке отримає нові факти й джерела, буде використовувати інноваційні підходи, а також його висловлена потреба більш повної історії творчості митця, критичного її розгляду, загалом усебічного, що враховує його образ як «поета, художника, українця й чоловіка» (Кониський, 1991: 26).

По смерті Т. Шевченка центр українського письменства, зокрема й літературознавства, переміщується в Галичину, адже на підросійській Україні діяла заборона на українську мову в публічній сфері. Там відзначається тенденція до ідолопоклонництва щодо постаті митця (як національного пророка тощо), що викликає численні дискусії, конструктивним елементом яких визначається доведення інтелектуальності Шевченка, адже він вільно орієнтувався в західній культурі (Беззуб, 2011: 50), знаючи й читаючи багато європейських авторів – поетів і філософів.

На той час тематика численних дискусій у цій сфері стосується й питання взаємостосунків української та російської літератур, що зачіпає й постать Т. Шевченка в контексті становленні української нації. Так, відомою є така полеміка молодого митця Б. Грінченка (лексикографа, фольклориста, письменника) та авторитетного М. Драгоманова, відомого федераліста й москвофіла, де перший дискусіант репрезентує нове покоління національносвідомих науковців і літераторів, які вже відстоюють власне українську суверенність (Беззуб, 2011: 50–51). П. Сохань це покоління називає «борцями за українську національну справу», за «придушений російським царизмом український національно-визвольний рух» (Сохань, 1994: 10).

Зрозуміло, що такі передові діячі і творчість Шевченка сприймали інакше – не як політики (бачать ідола), не як науковці (бачать живу людину), а в усій її глибині – як символічний образ (Глодя, 2014: 44). Натомість Ю. Беззуб відзначає спорідненість поглядів Грінченка та Шевченка в національному питанні щодо співжиття українців зі слов'янськими народами – на відміну від Драгоманова, Костомарова й Куліша, які не відмежували Україну від росії. Однотимці Б. Грінченка в 1891–1892 роках утворили таємне товариство, яке пропагувало повну державну самостійність України, і воно мало назву «Братство Тарасівців», що вказує на концептуальне сприйняття ними образу й творчості поета, на трактування його як символу національної ідеї (Беззуб, 2011: 54).

У 20-ті роки ХХ століття, які ми позначаємо як ранньорадянський період, коли тоталітарна машина ще на запрацювала на повну потужність і не виявила своє неоімперське обличчя, відбувається плідний процес розвитку шевченкознавства, що характеризується поєднанням кількох методологічних підходів. Наприклад, О. Гриценко аналізує цей період за кількома гаслами: «боротьба за Шевченка» (за В. Коряком), «Шевченко – рупор мас (за Б. Рубчаком), що в більшовицькій країні мало ідеологічну мету – «зробити Шевченка Івана Предтечею революції та радянської влади, єдиною іконою, дозволеною в країні» (Rubchak, 1980: 24). При цьому попереднє академічне шевченкознавство було знищене, його представники – репресовані.

Тогочасні дослідники, бачачи таку перспективу (загрозу), мусили зробити вибір – дотримуватися академічного підходу в дослідженні Шевченкового образу й доробку, чи виконувати ідеологічне замовлення. Наприклад, О. Дорошкевич обрав «радянське шевченкознавство» з його ознаками на кшталт «методологія пролетаріату» (Шевчен-

кознавство, 2004), у такому ідеологічному контексті випустивши літературознавчу збірку «Етюди з шевченкознавства». С. Павличко називає цей процес залучення прив'язуванням Шевченка до революційного руху («взяли на свій червоний прапор») (Павличко, 2002: 447), натомість академічні шевченкознавці, за словами А. Радько, ще більш заглибилися в нові фарби Шевченкової творчості, установивши шевченкознавство як «провідну галузь академічної гуманітаристики», де Шевченко «трактувався без купюр і фальсифікацій» (Радько, 2014: 194).

М. Ткачук визначає методологічні підходи тогочасного академічного шевченкознавства – фактологічний (добір й опублікування шевченкознавчих матеріалів, представники – С. Єфремов, В. Міяковський, М. Навроцький, М. Новицький, О. Новицький); історико-суспільний (дослідження творчості в контексті суспільного життя епохи, представники – Д. Баглій, Й. Гермайзе, О. Дорошкевич); історико-естетичний (дослідження в контексті ідейних і естетичних течій, стилів і жанрів, представники – П. Филипович, П. Рулін, Б. Варне, В. Петров). Крім цих груп, окремо визначаються науковці, які досліджували поетику творчості митця (М. Драй-Хмара, Д. Загул, Д. Дудар, Б. Навроцький, С. Родзевич, Б. Якубовський) (Ткачук, 2014: 96-98).

На західних територіях України, що не перебували під впливом більшовицької ідеології, дослідники-шевченкознавці С. Белей, М. Возняк, Д. Донцов, П. Зайцев, Б. Лепкий, Ю. Липа, І. Огієнко, Л. Рудницький, С. Смаль-Стоцький, В. Сімович, В. Щурат та інші аналізували творчість Т. Шевченка первинно як носія національної ідеї (Ткачук, 2014: 99). Наприклад, С. Смаль-Стоцький та його учень В. Сімович упроваджували так званий цілісний розгляд (тобто методологію системного аналізу) Шевченкових творів у взаємозв'язку з його життям і оточенням – як «органічний складник висвітлення ідейного пафосу твору» (Сімович, 2003: 18).

Зрозуміло, що опозицію академічному шевченкознавству склали представники «соціологічного літературознавства» з широковживаними термінами «класова боротьба в творах», «революційно-демократичний світогляд», «історико-матеріалістичне тлумачення творів», «буржуазно-націоналістичний табір науковців» тощо. І вже наприкінці 20-тих років ці «революційні» представники стали перемагати в «боротьбі за Шевченка», адже постійно отримували підтримку від ідеологічних сил держави, зрештою створивши метод соціалістичної літератури / культури.

С. Павличко відзначає негативну роль у цьому процесі М. Горького, який, на її думку, схожий із В. Белінським у сприйнятті (правильніше – несприйнятті) української мови та літератури. Проте більшовицький літературний ідеолог сприяв орієнтації на бачення Т. Шевченка як «селянського революційного демократа», «співця наймитсько-кріпацької голоти» тощо (Павличко, 2002: 448), тобто використання українського генія та його творів на користь упровадження ідеології марксизму-ленінізму. Проте в межах цієї статті ми не ставили завдання дослідити, як і ким виконувалися ці ідеологічні завдання, а тому продовжимо розгляд академічного шевченкознавства, що продовжувало свій розвиток, незважаючи на такі обставини.

У 30-х роках у пресі Львова та Кракова з'являються праці представників нової хвилі дослідників-шевченкознавців – Д. Донцова, Ю. Клена, Є. Маланюка, О. Теліги та ін., до яких К. Глодя додає ще й С. Кушніренка, що розглядає Шевченка як «борця за націю», «джентльмена», людину «європейського формату», з «непересічними естетичними поглядами» (Глодя, 2014: 45-46), тобто висуваючи терміни, що в межах «соціалістичного реалізму» (на відміну від реалізму фактичного) були вже неприйнятними – на відміну від ідеологічних, якими були наповнені художні та документальні кінофільми та які фіксувалися в назвах колгоспів, вулиць, шкіл, зокрема й з іменем Т. Шевченка.

Натомість українська діаспора, зокрема Є. Маланюк, закликає зберегти для нації нефальсифікованого Т. Шевченка, адже його поезія допоможе порятувати українців від духовного поневолення (Маланюк, 1995: 53). Інші діаспорні шевченкознавці того часу – У. Самчук, Д. Донцов – на цій основі прямо закликають народ до боротьби, розширюючи параметри інтерпретації образу митця. Зазначимо, що раніше В. Петров ставив на перше місце в дослідженні поезій Т. Шевченка саме популярний аспект (тобто соціальний), а на друге – критично-науковий (тобто літературознавчий) із додаванням більш доступних коментарів від дослідників (Доманицький, 1907: 3-5).

Якщо повернутися до часової межі перед радянською деформацією шевченкознавства, то, за словами О. Мисюри, на початку ХХ століття О. Кониський у поїздках шевченківськими місцями здійснював польові дослідження – збирав інформацію про життя і творчість Т. Шевченка, яку опрацював, розширив й опублікував у нарисах на сторінках журналів «Зоря» та «Записки НТШ», у своїй «Хроніці», яка навіть мала російськомовний

варіант для росії та пересічних читачів. Дослідник також хронологізував твори Т. Шевченка, визначав авторство митця в невідомих поезіях і малярських роботах (Мисюра, 2010: 112–117). Так розвивалося молоде шевченкознавство.

І. Франко, за словами О. Злотник-Шагіної, був одним із перших, хто здійснив «наукову й літературно-критичну рецепцію феномену митця», зробивши класифікацію творчості Т. Шевченка на чотири періоди, показав еволюцію його мистецького кредо, національне і світове значення його творчості, зокрема її рецепцію в перекладах (Злотник-Шагіна, 2014: 212). В. Петров також застосовує комплексний підхід у шевченкознавстві, зокрема з'ясовує, що митець часто вживає слово «країна», яке видавці змінюють на «Вкраїна», з чого робить висновок про поетову асоціацію не як з окремою етнічною територією, а як із країною (Доманицький, 1907: 57, 61).

С. Єфремов відшукував аргументи, що доводять значення творчості Т. Шевченка на світовому рівні. Він також висвітлює тематику, художній стиль митця, його психологічний портрет, пікові етапи біографії – викуп з кріпацтва, поїздки в Україну, перебування на засланні та звільнення, і такий комплексний аналіз виводить на момент появи нової якості – виходу особи в сакральний світ. О. Гриценко називає це початком творення «Шевченкової легенди» (Гриценко, 1999: 99), що призвело й до модернового «Кобзаря», який у сприйнятті С. Єфремова є «новим Євангелієм», адже його автор і кару прийняв за людей нерозумних, і спрямований на об'єднання освіченої інтелігенції з народом із метою створення незалежної України (країни).

Також важливим на той час серед академітів-шевченкознавців було питання про вплив на Т. Шевченка європейської літератури, тобто можливість рецепіювання ним певних сюжетів і образів. У цьому ракурсі підходи до вивчення його творчості розділилися – чи це безпосередній результат зовнішнього впливу, чи це автохтонні ідеї митця. Зокрема, С. Родзевич простежує певні європейські паралелі з поемою «Катерина» та елементи рецепіювання творів І. Козлова та В. Шекспіра в російськомовній поемі «Слепая», але зі своїми авторськими й місцевими (Родзевич, 1926: 26). Останні мотиви складають так зване фольклорне підґрунтя Шевченкової творчості, про яке багато говориться у середині 20-х років і яке дослідники виявляли в порівнянні з народними переказами, і навіть можливість подальшого впливу Шевченкових творів на такі перекази, або можливість літературного оброблення поетом певного народного

епосу (зокрема щодо «Гайдамаків» (Навроцький, 1928: 69).

Окремо слід відзначити такий напрямок шевченкознавства, як вивчення Шевченкового епістолярію, що містить як певні фактичні дані, так і є певною мірою спонтанним у своєму викладі, що дає можливість дослідникам виявити реальні реакції та переконання автора листів. Недарма М. Драгоманов слушно зазначив, що тільки так буде цілісним враження про будь-якого письменника, а особливо про Шевченка.

Відразу після поховання митця починаються публікації його епістолярію, і показово, що редакція журналу «Основа» при цьому звертається до читачів із проханням надсилати листи Шевченка, які в них є (Шевченко, 1862: 3). Зрештою в часопису за два роки було опубліковано понад 60 листів митця, а відомий дослідник М. Чалий 1882 року випускає аналітичну працю «Життя і твори Тараса Шевченка». О. Мисюра зазначає, що й О. Кониський збирав такі листи з метою зробити збірку, але головне, що така визначальна спадщина, як епістолярна, має різну вартість залежно від того, у чиїх вона руках (Мисюра, 2010: 116).

1911 року таке видання було здійснено В. Яковенком (157 листів Т. Шевченка), проте воно не мало ні вступу, ні коментарів, а також часом мало перероблений первинний текст, що С. Єфремов пояснюється як бажання правити ці листи, щоб вони були кращими і мовному вимірі (Єфремов, 1929: XVIII). Зрештою 1929 року С. Єфремов видає збірку Шевченкових листів (225 листів), що містило первинні їх варіанти, укладені за хронологією та коментовані (розшифровані ініціали і криптоніми). Коментаторами у збірнику виступили П. Филипович, М. Новицький, П. Рулін, О. Новицький, які здійснили серйозний науковий аналіз цих епістолярних текстів.

Висновки. Отже, можна підсумувати наш короткий огляд наукових змагань на ниві шевченкознавства на перетині неарадянського, ранньорадянського та радянського його етапів, що охоплює часовий період від кінця XIX століття (захоплює й роки відразу по смерті Т. Шевченка) до початку 30-х років XX століття, коли Україна вже входила до складу нової держави – більшовицької, але поки що літератори та літературознавці ще не відчували тиску тоталітарної системи, за якої й образ великого поета буде спотворений і використаний як суто ідеологічний елемент.

Представники академічного шевченкознавства дотримувалися концепції розгляду життєдіяльності Т. Шевченка в комплексі, що передбачає як аналіз образів, проблематики, тематики його

художніх творів, так і врахування всіх інтелектуальних зв'язків поета, зокрема з європейським духовно-культурним простором й історією. Ці дослідники вже після смерті митця активно збирали його листи та нотатки, поетичні автографи та малюнки, публікуючи їх як у часописах, так і

окремими збірками, що мало на меті популяризацію творчості Т. Шевченка серед української інтелігенції, яка своєю чергою мала пробуджувати в суспільстві національну ідею і твори великого українського поета були здатні сформувати національну ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Г. Компаративні студії Павла Филиповича: поза межами часу і нації. *Філологічні семінари*. 2014. Вип. 17. С. 98-109.
2. Андреев В. М. Віктор Петров: Науковець та розвідник у післявоєнній Німеччині (1945-1949). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. Вип. 41. С. 224-229.
3. Беззуб Ю. В. Володимир Міяковський – дослідник українського національного руху 40-80-х років XIX ст. *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*. 2011. № 27. С. 76-82.
4. Бойко-Блохин Ю. Тарас Шевченко в навітленні Сергія Єфремова. Вибране. Т. 3. Мюнхен, 1981. С. 349-362.
5. Бонь О. І. Академік Олекса Петрович Новицький як історик культури, організатор пам'яткоохоронного та музейного руху : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 ; Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2000. 20 с.
6. Глюдя К. Шевченко і ми (Кобзар в інтерпретації Сергія Кушніренка). *Мандрівець*. 2014. № 3. С. 44-51.
7. Гриценко О. Духовний батько нації (Тарас Шевченко). *Герої та знаменитості в українській культурі*. К.: УЦКД, 1999. С. 97-165.
8. Доманицький В. Критичний розслід над текстом «Кобзаря». *Київська Старина*. Київ: Друкарня Т-ва Просвіщеніє, 1907. 78 с.
9. Єфремов С. Шевченко в своєму листуванні / Шевченко Т. Повне зібрання творів. Т. 3: Листування. Текст. Коментарій. К.: ДВУ, 1929. С. XI-XXXVI.
10. Злотник-Шагіна О. Феномен Тараса Шевченка у літературно-критичній рецепції І. Франка. *Шевченкознавчі студії* : збірник наукових праць Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2014. Вип. 17. С. 212-217.
11. Калініченко Н. А. Просвітницька діяльність М.Ф. Федоровського. *Педагогічний альманах* : збірник наукових праць. 2016. Вип. 31. С. 122-129.
12. Карпінчук Г. В. Роль М.М. Новицького у становленні та розвитку наукового шевченкознавства 1920-1960-х років : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2015. 20 с.
13. Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя. Київ, 1991. 702 с.
14. Кононенко П. П. Слово про Україну і світове українство в системі наукового українознавства. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. К., 2009. Т. XXVI. С. 7-71.
15. Коряк В. Боротьба за Шевченка. Х. : ДВУ, 1925. 115 с.
16. Маланюк Є. Книга спостережень : фрагменти: Від Кобзаря до нації. Студії і роздуми ; Київське наукове товариство ім. Петра Могили. Київ : Атіка, 1995. 238 с.
17. Меленчук О. Феномен святкування роковин, присвячених пам'яті Т. Шевченка як соціокультурне явище в боротьбі за українську незалежність у літературно-критичних студіях С. Єфремова. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. 2010. Вип. 178. С. 5-12.
18. Мисюра О. О. Кониський – засновник шевченкознавства. *Сіверянський літопис*. 2010. № 6. С. 112-121.
19. Мицан М. Шевченко як текст: класичне і модерне прочитання (П. Куліш і Микола Євшан). *Вісник Львівського ун-ту. Серія філологія*. 2004. Вип. 33. Ч. 1. С. 13-19.
20. Навроцький Б. Шевченкові «Гайдамаки» й сучасні перекази про Коліївщину. *Глобус*. К., 1928. №5. С. 69.
21. Одарченко П. Тарас Шевченко в працях С. Єфремова. *Тарас Шевченко й українська література*. Київ: Смолоскип, 1994. С. 171-178.
22. Павличко С. Моделі шевченкознавства в радянській і не радянській науці. *Теорія літератури*. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 447-456.
23. Радько А. Творчість Т.Г. Шевченка в дослідженнях Б.В. Якубського. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2014. Вип. 18. С. 194-200.
24. Родзевич С. Сюжет і стиль у ранніх поемах Шевченка («Катерина» і «Слепая»). *Шевченківський збірник. Збірник другий*. Київ: Вид-во КНИГОСПІЛКА, 1926. С. 44-69.
25. Сімович В. Вступне слово до першого видання / Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації. Черкаси: Брама, 2003. С. 16-22.
26. Сохань П. Б.Д. Грінченко – М.П. Драгоманов: діалоги про українську національну справу / Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. К.: Ін-т української археографії НАН України, 1994. С. 5-17.
27. Ткачук М. Цикл праць про Шевченка крізь оптику цілісного аналізу Василя Сімовича. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. Літературознавство* : присвяч. 200-річному ювілею від дня народж. Т. Шевченка. Тернопіль : ТНПУ, 2014. Вип. 40. С. 94-108.
28. Шевченко Т. Листи до Я. Кухаренка та М. Щепкіна. *Основа*. 1862. Кн. 10. С. 2-7.

29. Швидкий В. П. Міяковський Володимир Варламович. Енциклопедія історії України. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6. С. 771–772.
30. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860 – 2003) : колективна монографія / Л.М. Задорожна, Г.Ф. Семенюк, С.К. Росовецький та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 322 с.
31. Rubchak B. Introduction. *Shevchenko and the Critics. 1861-1980*. Univ. of Toronto Press, 1980. P. 6-7.

REFERENCES

1. Aleksandrova H. (2014) Komparatyvni studii Pavla Fylypovycha: poza mezhamy chasu i natsii. [Comparative Studies of Pavel Filipovich: Beyond the Boundaries of Time and Nation] Filolohichni seminary. 17. 98-109. [in Ukrainian].
2. Bezzub Yu. V. (2011) Volodymyr Miiakovskiy – doslidnyk ukrainskoho natsionalnogo rukhu 40-80-kh rokiv XIX st. [Volodymyr Miyakovsky is a researcher of the Ukrainian national movement of the 40-80s of the nineteenth century] Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnogo nauково-doslidnogo instytutu ukrainoznavstva ta vsesvitnoi istorii. 27. 76-82. [in Ukrainian].
3. Boiko-Blokhyn Yu. (1981) Taras Shevchenko v nasvitleni Serhii Yefremova. [Taras Shevchenko in the lighting of Serhiy Yefremov] Vybrane. Miunkhen. 3. 349-362. [in Ukrainian].
4. Domanytskyi V. (1907) Krytychnyi rozslid nad tekstem «Kobzaria». [Critical investigation of the text of "Kobzar"] Kievskaiia Staryna. Kyiv. 78. [in Ukrainian].
5. Zlotnyk-Shahina O. (2014) Fenomen Tarasa Shevchenka u literaturno-krytychnii retseptsii I. Franka. [The Phenomenon of Taras Shevchenko in the Literary and Critical Reception of I. Franko] Shevchenkoznavchi studii: zb. nauk. pr. Kyivskoho natsionalnogo universytetu im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 17. 212-217. [in Ukrainian].
6. Kononenko P. P. (2009) Slovo pro Ukrainu i svitove ukrainstvo v systemi naukovooho ukrainoznavstva. [A Word about Ukraine and World Ukrainianism in the System of Scientific Ukrainian Studies] Zb. nauk. pr. Naukovo-doslidnogo instytutu ukrainoznavstva. Kyiv, XXVI. 7-71. [in Ukrainian].
7. Malaniuk Ye. (1995) Knyha sposterezhen : frahmenty: Vid Kobzaria do natsii. Studii i rozдумы. [Book of Observations: fragments: From Kobzar to the Nation. Studies and reflections] Kyivske naukove tovarystvo im. Petra Mohyly. Kyiv, 238. [in Ukrainian].
8. Melenchuk O. (2010) Fenomen sviatkuvannia rokovyn, prysviachenykh pamiaty T. Shevchenka yak sotsiokulturne yavyshe v borotbi za ukrainsku nezalezhnist u literaturno-krytychnykh studiiakh S. Yefremova. [The Phenomenon of Celebrating Anniversaries Dedicated to the Memory of T. Shevchenko as a Socio-Cultural Phenomenon in the Struggle for Ukrainian Independence in the Literary and Critical Studies of S. Yefremov] Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia «Filolohichni nauky». Cherkasy, 178. 5-12. [in Ukrainian].
9. Mysiura O. O. (2010) Konyskyi – zasnovnyk shevchenkoznavstva. [Konyskyi is the founder of Shevchenko studies] Siverianskyi litopys. 6. 112-121. [in Ukrainian].
10. Mytsan M. (2004) Shevchenko yak tekst: klasychne i moderne prochyttannia (P. Kulish i Mykola Yevshan). [Shevchenko as a text: classical and modern reading (P. Kulish and Mykola Yevshan).] Visnyk Lvivskoho un-tu. Seriiia filolohiia. 33. 13-19. [in Ukrainian].
11. Odarchenko P. (1994) Taras Shevchenko v pratsiakh S. Yefremova. [Taras Shevchenko in the works of S. Yefremov] Taras Shevchenko y ukrainska literatura. Kyiv, 171-178. [in Ukrainian].
12. Pavlychko S. (2002) Modeli shevchenkoznavstva v radianskii i ne radianskii nauks. [Models of Shevchenko Studies in Soviet and Non-Soviet Science] Teoriia literatury. Kyiv, 447-456. [in Ukrainian].
13. Tkachuk M. (2014) Tsykl prats pro Shevchenka kriz optyku tsilisnogo analizu Vasyliia Simovycha. [A series of works about Shevchenko through the optics of Vasyl Simovych's holistic analysis.] Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu. Ser. Literaturoznavstvo: prysviach. 200-richnomu yuvileiu vid dnia narodzh. T. Shevchenka. Ternopil, 40. 94-108. [in Ukrainian].
32. 14. Rubchak B. (1980) Introduction. *Shevchenko and the Critics. 1861-1980*. Univ. of Toronto Press. 6-7.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025